
aan de pauselijke vertegenwoordigers op de vele plaatsen die kennelijk in Vaticaanse ogen potentieel het doelwit vormden voor een protestants bekeringsoffensief. Daaronder viel natuurlijk ook Nederland.⁵ De circulaire repte overigens niet over de concrete aanleidingen zoals die door de congregatie waren besproken. Op 19 augustus, schreef de kardinaal, had de paus in een brief aan de vicaris van Rome zijn ernstige bezorgdheid uitgesproken over de toenemende zendingsdrang van het internationale protestantisme in zijn eigen bisschopsstad. Maar zijn bezorgdheid bleef uiteraard niet tot de stad Rome beperkt. Om de gevaren van het ketters proselytisme overal waar zich dat voordeel te bestrijden, moest de H. Stoel eerst beschikken over een breed en gedetailleerd beeld van de protestantse zendingsactiviteiten. Giovannini kreeg opdracht te rapporteren over Nederland⁶ en daarbij aandacht te besteden aan de maatregelen om dit ‘ernstige kwaad’ te bestrijden. Heel dringend was het gevaar kennelijk ook weer niet: toen Giovannini in december informeerde wanneer het rapport gereed moest zijn, bleek hij nog acht maanden de tijd te krijgen. Het zou tevens gelden als het speciale werkstuk dat subalterne ambtenaren krachtens het *Regolamento pel servizio diplomatico della Santa Sede* (1889) elk jaar moesten inleveren.⁷

In de rapportage moest een groot aantal vragen worden beantwoord. Rome wilde niet alleen weten hoe uitgebreid en intensief de protestantse zending werd bedreven (met harde gegevens over de bekeringsresultaten, voorzover beschikbaar), maar ook welke middelen daarbij specifiek werden ingezet op de terreinen van de ‘religieuze cultuur’, opvoeding en onderwijs (‘educazione civile’) en weldadigheid. De opvattingen van de overheid en de geest van de eventuele wetgeving moesten worden besproken, voorzover die op het bekeringsoffensief van invloed waren. Vanuit hetzelfde perspectief moest tevens de opstelling van het katholieke volksdeel worden geanalyseerd: hoe stonden de gelovigen ten opzichte het protestantisme, hoe degelijk waren zij godsdienstig gevormd en hoe zat het met hun kerkelijke praxis? Aandacht was vereist voor het optreden van het episcopaat, van de parochiegeestelijkheid, de religieuzen en de katholieke toplaag, en voor bijzondere omstandigheden die ‘het kwaad’ konden bevorderen, zoals de frequentie van gemengde huwelijken en het gebrek aan geestelijke zorg voor bepaalde categorieën katholieken. Een vraag die over de grens reikte, was die naar de eventuele bijdragen van Nederlandse protestanten aan de zending elders, speciaal in Italië en Rome. De rapporteur moest bovendien melden welke remedies tot dusver waren aangewend en suggesties doen voor andere, wellicht betere.

Giovannini kon zich bij het rapporteren geen broddelwerk permitteren, vooral niet gezien de lange tijd die hem gegund was.

⁵ De circulaire was gericht aan aan de nuntii in Oostenrijk, België, Spanje, Portugal en Beieren; de internuntii in Nederland, Argentinië; de apostolisch delegaten in Colombia, Peru, Haïti, de Verenigde Staten, Canada en de Filippijnen (Archivio Segreto Vaticano [ASV], Archivio della Nunziatura in Olanda [AN Olanda], busta 51, fasc. 1).

⁶ En tevens over Luxemburg, dat hier verder buiten beschouwing blijft.

⁷ Giacomo Della Chiesa, substituut van de Staatssecretarie, aan Giovannini, 23.13.1900 (ASV, AN Olanda 51/1).